

پژوهشی در مباحث نوین فقهی

تألیف: علامه محمد تقی عثمانی

ترجمه: محمد رضا رخسانی

مرکز تحقیق و ترجمه دارالعلوم زاهدان

سرشناسه : علامه محمد تقی عثمانی، مترجم : محمدرضا رخشانی

عنوان و نام پدیدآور : پژوهشی در مباحث نوین فقهی

مشخصات نشر : مشهد، پیام اندیشه / ۱۳۹۰

مشخصات ظاهری : ۵۲۸ ص

شابک : ۹۷۸-۹۶۴-۵۷۷۵-۵۴-۲

وضعیت فهرست نویسی : فیفا

موضوع : اصول فقهی

رده بندی کنگره : ۱۳۹۰ ک ۴۵۲ ر / ۷۹۸۳ ۲/۵۲ فا ۶

رده بندی دیویی : ۹۰/۹۱۴

شماره کتابشناسی ملی : ۲۸۰۰۴۲۲

انتشارات پیام اندیشه

مشهد- بلوار کلاهدوز - کلاهدوز ۳۶ - پلاک ۲۰۷ - تلفن : ۷۲۶۰۳۸۵-۵۱۱

نام کتاب : پژوهشی در مباحث نوین فقهی

تألیف : محمد تقی عثمانی

ترجمه : محمد رضا رخشانی

ناشر : پیام اندیشه

تیراژ : ۳۰۰۰ جلد

نوبت چاپ : اول

سال چاپ : ۱۳۹۰

چاپ : هنر

حق چاپ برای مولف محفوظ است

شابک : ۹۷۸-۹۶۴-۵۷۷۵-۵۴-۲

فهرست مطالب

آشنایی با مولف	۱۲
مقدمه مترجم	۱۸
پیشگفتار مؤلف	۲۱
احکام معاملات اقساطی	۲۳
ماهیت معامله اقساطی	۲۴
افزایش بها سبب تأخیر در پرداخت پول	۲۴
انواع وثیقه در قبال پرداخت وام	۲۸
توقیف مبیع به عنوان ضمانت پرداخت بهای آن	۲۹
رهن مطلق	۳۴
ضمانت توسط شخص ثالث	۳۷
تضمین وام به وسیله سفته	۴۰
کاستن مقداری از وام در قبال تعجیل	۴۲
اجرای قاعده «ضع و تعجل» در وام‌های بدون مهلت	۴۸
پرداخت زود هنگام بدهی و کاستن بخشی از آن بدون شرط	۵۳
قاعده «ضع و تعجل» در مرابحه مؤجل	۵۴
پایان دادن به مهلت اقساط بابت سهل انگاری در پرداخت	۵۷
جریمه دیر کرد	۵۸
تأثیر مرگ بدهکار در پرداخت فوری بدهی	۷۰
ماحکام بیع تعاطی و استجرار	۷۵
معامله تعاطی	۷۶
محدودیت جواز معامله تعاطی در قرار دادهای رایج مرابحه در	۸۰
بیع استجرار	۸۲
خلاصه	۹۵
بیع استجرار با مبلغ پیش پرداخت	۹۵

۱۰۰		بکارگیری شیوه استرجار در معاملات بانکی
۱۰۳		خرید و فروش حقوق مجرده
۱۰۴		اقسام حقوق مجرده
۱۰۶		حقوق شرعیه
۱۰۶		حقوق ضروریه
۱۰۷		حقوق اصلی
۱۱۰		حقوق عرفی
۱۱۱		حق انتفاع از خود اشیا
۱۱۲		مذهب ائمه ثلاثه
۱۲۲		مذهب احناف
۱۲۵		خرید و فروش حق مرور نزد احناف
۱۲۸		خرید و فروش حق شرب
۱۳۱		خلاصه حکم این نوع حقوق
۱۳۲		حق اولیت
۱۳۷		حق عقد
۱۳۷		بحث واگذاری مناصب در برابر دریافت مال
۱۴۵		سرقفلی منازل و فروشگاه‌ها
۱۵۳		جایگزین سرقفلی مروج
۱۵۴		حکم شرعی دریافت عوض در مقابل حقوق در یک نگاه
۱۵۵		خرید و فروش نام و علامت تجاری
۱۵۸		پروانه بازرگانی
۱۵۹		حق نوآوری و چاپ
۱۶۳		پایان بحث
۱۶۵		قراردادهای سلف در پرتوی احکام شریعت اسلامی
۱۶۶		تعریف قراردادهای سلف
۱۶۷		روش انجام قراردادهای سلف در بورس
۱۷۲		حکم شرعی قراردادهای سلف

۱۸۱	احکام اسکناس و ارز
۱۸۱	جایگاه فقهی اسکناس‌ها
۱۸۲	تکامل نظام ارزی در جهان
۱۹۲	دیدگاه نویسنده
۱۹۵	زکات اسکناس
۱۹۵	احکام مبادله اسکناس‌ها با یکدیگر
۱۹۵	مبادله در میان اسکناس‌های داخلی یک کشور
۱۹۹	نظریه مراجع در این باره
۲۰۱	مبادله ارزهای خارجی با یکدیگر
۲۰۳	مبادله ارزها بدون قبض
۲۰۷	تغییر ارزش پول و تعیین آن بر حسب شاخص قیمت‌ها
۲۰۸	طرح موضوع
۲۱۰	تعیین مقدار بازپرداخت وام بر حسب شاخص قیمت‌ها
۲۱۷	روش تنظیم شاخص قیمت‌ها و کاربرد آن در ارزیابی پول
۲۲۰	۱ - تعیین کالاهای گنجانده شده در شاخص
۲۲۱	۲ - تعیین وزن کالاها
۲۲۱	۳ - تعیین قیمت کالاها
۲۲۱	مسئله حضرت امام ابو یوسف؛ در پرداخت قیمت فلوس
۲۲۶	معتبر دانستن عرف در تعیین مثل
۲۲۸	توصیه‌ها
۲۳۰	نکات قابل تأمل
۲۳۲	تعیین حقوق بر پایه شاخص قیمت‌ها
۲۳۶	پاسخ پرسش‌های بانک توسعه اسلامی جدّه
۲۴۰	خلاصه پاسخ
۲۵۴	۳ - معامله نسیه در قالب اقساط
۲۵۶	۴ - بیع مراحه نسیه در قالب اقساط

۲۵۸	۵ - استفاده از بهره‌های انباشته شده در بانک‌های خارجی.....
۲۵۹	اوراق مضاربه.....
۲۶۰	اوراق قرضه.....
۲۶۲	قانون کشور اردن.....
۲۶۷	موضوع الغای اوراق.....
۲۷۵	شیوه‌های مشروع سرمایه گذاری در بخش مسکن.....
۲۷۸	۱ - بیع مؤجل.....
۲۸۳	۲ - شرکت متناقصه.....
۲۹۳	کاشت عضو مقطوع بر اثر اجرای حد یا قصاص.....
۲۹۴	نکات مورد بحث.....
۲۹۵	کاشت عضو توسط فرد آسیب دیده.....
۳۰۰	مذهب احناف.....
۳۰۲	مذهب شوافع.....
۳۰۳	مذهب حنابله.....
۳۰۵	نظریه راجح.....
۳۰۷	بازگرداندن عضو مقطوع پس از اجرای قصاص توسط شخص جانی.....
۳۱۲	پلیدی یا پاکی عضو کاشته شده.....
۳۲۲	پیوند عضو قطع شده بر اثر اجرای حد.....
۳۲۵	مقررات و احکام حوادث رانندگی.....
۳۲۷	خسارت و تاوان آن در پرتوی احکام شریعت اسلامی.....
۳۳۰	قواعد فقهی وابسته به ضرر و ضمان.....
۳۳۵	مباشرت چیست.....
۳۵۳	دامنه مسئولیت راننده اتومبیل در قبال وسیله نقلیه.....
۳۶۱	دلایل دریافت خسارت از راننده.....
۳۶۵	پرسش‌هایی که عموماً مسلمانان در آمریکا شمالی و.....
۳۶۵	در آمدن به ملیت کشورهای بیگانه.....
۳۶۹	تربیت فرزندان در کشورهای غیر اسلامی.....

۳۷۰	ازدواج زن مسلمان با مرد غیر مسلمان.....
۳۷۱	خاکسپاری مسلمان در قبرستان کفار.....
۳۷۱	حکم فروش مسجد.....
۳۷۹	مسافرت زن بدون محرم شرعی.....
۳۸۰	اقامت کردن زنان به تنهایی.....
۳۸۱	پوشش چهره و دست‌ها.....
۳۸۱	کار کردن در رستوران‌هایی که شراب و گوشت خوک به مشتریان می‌فروشند.....
۳۸۴	حکم داروهای حاوی الکحل.....
۳۸۶	مخمّر و زلاتین تهیه شده از خوک.....
۳۸۶	برگزاری مراسم عروسی در مساجد.....
۳۸۷	انتخاب نام‌های مسیحی.....
۳۸۷	حکم ازدواج در صورت قصد جدایی از همسر.....
۳۸۸	حضور زن در محیط کار با آرایش.....
۳۸۹	مصافحه زن با مردان بیگانه.....
۳۸۹	اجاره کردن کلیساها برای برپا داشتن نماز.....
۳۹۰	حکم ذبیحه اهل کتاب.....
۳۹۱	حضور یافتن مسلمانان در مراسمی که منکرات شرعی در آن انجام می‌گیرد.....
۳۹۲	اشتغال به کار مسلمانان در ادارات کشورهای غیر اسلامی.....
۳۹۲	طراحی و معماری کلیساهای مسیحیان توسط مهندس مسلمان.....
۳۹۲	تکلیف همسر و فرزندان در صورت کسب درآمد شوهر از راه‌های نامشروع.....
۳۹۳	کمک به کلیسا.....
۳۹۴	خرید منزل و سایر لوازم توسط بانک.....
۳۹۶	احکام شرعی سپرده‌های بانکی.....
۳۹۶	مفهوم سپرده بانکی.....
۳۹۷	انواع سپرده‌های بانکی.....
۳۹۸	ماهیت فقهی سپرده‌ها در بانک‌های معاصر.....

۳۹۹	 سپرده‌های بانک‌های عمومی
۴۰۲	 سپرده گذاری در بانک‌های عمومی چه حکمی دارد؟
۴۰۴	 سپرده‌گذاری در بخش حساب جاری بانک‌های ربوی
۴۰۹	 ارزیابی ماهیت سپرده‌های بانک‌های اسلامی
۴۱۱	 ضمانت سپرده‌های بانکی
۴۱۲	 استفاده از حساب جاری به عنوان رهن یا تضمین
۴۱۵	 رهن سپرده‌های بخش درآمد
۴۱۵	 بلوکه کردن اموال سپرده گذار توسط بانک
۴۱۸	 روش محاسبه سپرده‌های بانکی
۴۲۰	 روش محاسبه فایده سپرده‌های حساب درآمد
۴۲۴	 حساب تولید روزانه و حوزه بکارگیری آن در محاسبه سود
۴۳۰	 احکام کشتار حیوانات و گوشت‌های وارداتی از کشورهای
۴۳۱	 مقدمه
۴۳۴	 تذکیر شرعی و شرایط آن
۴۳۵	 روش گرفتن روح حیوان
۴۴۰	 آلت ذبح
۴۴۲	 کشتن حیوان بدون بریدن رگ‌ها
۴۴۴	 تسمیه گفتن هنگام ذبح
۴۵۸	 شرایط ذبح
۴۶۱	 ذبائح اهل کتاب
۴۶۳	 روش مشروع ذبح حیوان توسط اهل کتاب
۴۷۱	 گفتن تسمیه برای ذبیحه اهل کتاب چه حکمی دارد؟
۴۷۵	 حکم ذبیحه ماتریالیست‌ها و دهریانی که خود را مسیحی
۴۷۷	 حکم گوشت حیوانی که ذابح آن مجهول باشد
۴۸۰	 روشهای ذبح با ابزارهای نوین
۴۸۰	 روش کشتار مرغ
۴۹۱	 نتایج بحث کشتار مرغ به روش مکانیزه

۴۹۳	کشتار صنعتی چهارپایان
۴۹۵	ذبح حیوان پس از اقدامات بیهوش سازی
۴۹۷	حکم گوشت‌های وارداتی از کشورهای غیر اسلامی
۴۹۹	مصوبه «هیئۀ کبار العلماء» در مورد گوشت‌های وارداتی
۵۰۳	راه حل معضل گوشت‌های وارداتی
۵۰۵	خلاصه بحث
۵۰۸	پیشنهادهای
۵۱۱	احکام جوایز
۵۱۱	تعریف جایزه
۵۱۳	حکم جایزه
۵۱۵	اقسام قمار
۵۱۶	اعطای جوایز در قبال خرید کالاها و اجناس
۵۱۷	جوایز اوراق بهادار
۵۱۹	جوایز حساب‌های جاری
۵۲۰	جوایز حساب‌های درآمد در بانک‌های اسلامی
۵۲۱	جوایز کارتهای اعتباری
۵۲۴	آیا تعهدات افراد نسبت به اعطای جوایز الزام آور است؟

آشنایی با مؤلف

ولادت

حضرت شیخ الاسلام علامه مفتی محمد تقی عثمانی «دامت برکاتهم العالیة» در روز پنجم ماه شوال سال ۱۳۶۲ هجری قمری برابر با سوم اکتبر ۱۹۴۳ میلادی در روستای «دیوبند»^۱ از توابع سهارنپور، هند دیده به جهان گشود و در یک خانواده مذهبی و علمی رشد یافت، سلسله نسب این خاندان به خلیفه سوم حضرت عثمان رضی الله عنه منتهی می‌گردد.

پدر بزرگوار ایشان حضرت مفتی محمد شفیع رحمه الله مفتی اعظم پاکستان و صاحب تفسیر وزین «معارف القرآن» از سال ۱۳۵۰ ه. ق تا ۱۳۶۲ منصب افتا را در دارالعلوم دیوبند به عهده داشت او بجز از خدمت در سنگر فتوا، تدریس و دعوت، نقش سیاسی به سزایی در استقلال پاکستان ایفا نمود.

پس از استقلال پاکستان در سال ۱۹۴۷ م حضرت مولانا مفتی محمد شفیع در بیست جمادی الاخری سال ۱۳۶۷ هجری با خانواده‌اش به این کشور هجرت نمود، در این هنگام محمد تقی پنج ساله بود.

دوران تحصیل

ایشان دروس ابتدایی را به زبان اردو و فارسی در خانواده و از محضر والدین شان آموختند، هنگامی که دارالعلوم کراچی تأسیس شد وی در سال ۱۳۷۲ ه. ق برنامه دروس نظامی^۲ را با شور و علاقه‌ای وصف ناپذیر

^۱ - دیوبند در شمال هندوستان و در ایالت اترپردیش واقع شده و بخشی از شهرستان سهارنپور است. این روستا با تأسیس دارالعلوم در آن شهرت جهانی یافت و اکنون دیوبند در شبه قاره هند به عنوان یک نهضت شناخته می‌شود. خدمات ارزنده‌ای که دارالعلوم دیوبند به عنوان یک مرکز بزرگ علمی در تاریخ مسلمانان شبه قاره انجام داده، منحصر به فرد است. خدمات بسیار چشمگیری که فضلا و تحصیل کردگان دارالعلوم دیوبند در مدت بیش از یک قرن در راستای سربلندی اسلام و احیای علوم دینی انجام داده کم نظیر است. دارالعلوم دیوبند، تنها یک مرکز علوم دینی برای مسلمانان شبه قاره هند نیست بلکه افتخار منبع و سرچشمه بسیاری از نهضت‌های دینی را دارد.

^۲ - برنامه‌ی درسی که در مدارس علوم اسلامی شبه قاره هند، پاکستان، بنگلادش، بلوچستان ایران و ... تدریس می‌شود این نصاب درسی به ملا نظام الدین محمد بن قطب الدین انصاری سہالوی لکهنوی ۱۰۸۸ - ۱۱۶۱ از فضلاء قرن دوازدهم هندوستان منسوب است.

آغاز نمود و در سال ۱۳۷۹ هـ. ق تحصیلات خود را در این مقطع با رتبه‌ی عالی ممتاز به پایان رساند.

اما استاد در دوران تحصیلات احساس کرد که با توجه به پیشرفت‌ها و دگرگونی اوضاع عصر حاضر نیاز مبرم به فراگیری علوم اقتصاد و حقوق معاصر است، از این رو با راهنمایی پدرش تصمیم گرفت تا علوم اقتصادی، سیاسی و حقوق را بیاموزد.

او در طول چند سال توانست با تلاش و پشتکار خود به این مهم نایل آید. در سال ۱۹۶۴ م مدرک لیسانس اقتصاد و سیاست و در سال ۱۹۶۷ م لیسانس حقوق را از دانشگاه کراچی احرار نمود، در علوم عربی نیز مدرک فوق لیسانس را با رتبه اول در سال ۱۹۷۰ م از دانشگاه پنجاب دریافت کرد. هدف ایشان از فراگیری علوم عصری فقط کسب مدرک نبود بلکه تعمق در این علوم و تطبیق آن با شریعت مقدس اسلام همواره مد نظرشان قرار داشت.

مشهورترین استادان ایشان از آن جایی که علامه عثمانی از اولین طلاب دارالعلوم محسوب می‌شود این عامل فرصت بسیار مناسبی را فراهم نمود تا او بتواند از محضر استادان بزرگ و برجسته‌ای مانند حضرت مفتی محمد شفیع، مولانا اکبر علی، مفتی ولی حسن، مولانا مفتی رشید احمد لدھیانوی، مولانا قاری محمد رعایت الله، علامه سبحان محمود، مولانا شمس الحق رحمهم الله و مولانا سلیم الله خان «مدظله» استفاده نماید.

تدریس

هنگامی که از تحصیل علوم حوزوی فراغت یافت تدریس رشته‌های گوناگون علمی در دارالعلوم به او سپرده شد و در این زمینه به موفقیت‌های چشمگیری نایل آمد. تشکیل کلاس‌های گوناگون در زمینه اقتصاد، سیاست و مباحث حقوقی هزاران فاضل را از شهرهای مختلف به محفل درس او کشانده تا از معارف وی به خوشه چینی بپردازند.

منصب افتا

ایشان مهارت‌های فتوا را در دوران تحصیل در سایه پدر بزرگوارش و مولانا ولی حسن کسب نمودند؛ دقت نظر، ارائه دلایل قوی و اسلوب زیبای

او همواره تحسین علما را برانگیخته است و امروزه نیز با وجود تراکم مشاغل علمی و فعالیت های گوناگون در راه دعوت و ارشاد بر بخش افتا اشراف دارند و هیچ فتوا مهمی بدون امضای ایشان صادر نمی شود.

تلاش در راستای تحقق اقتصاد اسلامی
مفتی محمد تقی «مدظله» در راستای سالم سازی اقتصاد و معاملات تجاری مطابق با موازین شرعی تلاش های گسترده و مستمری را آغاز نموده است و در قالب ملی و بین المللی از روش های ذیل به این مقوله پرداخته اند.

(الف) از طریق «مجمع فقه اسلامی» جده که برجسته ترین علمای معاصر جهان اسلام در آن عضو هستند و خود ایشان به عنوان نماینده کشور پاکستان در آن حضور دارند.

(ب) تأسیس «مرکز اقتصاد اسلامی کراچی» این مرکز با برگزاری سمینارهای علمی فراوانی توانسته تاثیر شگرفی در مراکز علمی و تجاری پدید آورد.

(ج) از طریق نظارت شرعی بر بانک فیصل اسلامی (بحرین)

(د) برگزاری دوره های علمی اقتصادی در دارالعلوم کراچی که بسیاری از متخصصان اقتصادی و اهل فتوا در آن شرکت می کنند.

(ه) شرکت در کنفرانس ها و سمینارها و ارائه سخنرانی های علمی پر بار در پاکستان و کشورهای اروپایی و آمریکایی.

(و) تألیف کتاب پیرامون معاملات و داد و ستد های اقتصادی.

آثار علمی

تألیف از جایگاه بسیار جذابی در زندگی علمی ایشان برخوردار است قلم و کاغذ از همان اوان کودکی مونس و همدم او بوده و بیش از پنجاه عنوان کتاب گرانبها به زبان عربی، اردو و انگلیسی در زمینه قرآن، حدیث، فقه، سیاست و جامعه شناسی به جامعه اسلامی تقدیم نموده اند، برخی از این آثار عبارتند از:

۱ - تکمله فتح الملهم بشرح صحیح مسلم (۶ جلد)

۲ - درس ترمذی (۲ جلد)

۳ - تقریر ترمذی (۲ جلد)

۴ - بحوث فی قضایا فقهیه معاصره

- ۵ - التجارة و الاقتصاد المعاصر في ضوء الاسلام
 - ۶ - احكام الذبائح
 - ۷ - ماهی النصرانیة؟
 - ۸ - علوم القرآن و اصول التفسیر
 - ۹ - حضرت معاویه و حقایق تاریخی
 - ۱۰ - تقلید کی شرعی حیثیت
 - ۱۱ - بائبل سی قرآن تک (۲ جلد)
 - ۱۲ - جهان دیدہ
 - ۱۳ - حکیم الامت کی سیاسی افکار
 - ۱۴ - نقوش رفتگان
 - ۱۵ - نظره عابره حول التعليم الاسلامی
 - ۱۶ - اصلاحی خطبات (۱۴ جلد)
 - ۱۷ - در پهنای جهان
- این مطلب را با گفتار علامه شیخ یوسف قرضاوی «مدظله» که در مقدمه «تکمله فتح الملهم» ج ۱ ص ۱۰ درباره ایشان اظهار داشته به پایان می‌بریم.
- «و قد لمست فيه عقلية الفقيه المطلع على المصادر، المتمكن من النظر و الاستنباط، القادر على الاختيار و الترجيح، الواعي لما يدور حوله من افكار و مشكلات - انتجها هذا العصر - الحريص على ان تسود شريعة الاسلام و تحكم في ديار المسلمين^۲»
- به راستی که ایشان را دارای بینش و بصیرت فقیه مطلع از منابع، چیره دست بر تشخیص و استنباط، توانا بر اختیار و ترجیح، آگاه از اندیشه‌ها و مسائل رایج عصر حاضر، مشتاق بر حاکمیت شریعت اسلامی و سیطره آن بر سرزمین‌های اسلامی یافتیم.

^۲ - برگرفته از کتاب «لمحات من حياة القاضي محمد تقي العثماني مدظله»

مقدمه

مقدمه مفتی محمد قاسم بنی کمال
مسئول رشته‌های تخصصی دارالعلوم زاهدان

دین اسلام آخرین پیام الهی برای بشریت است. خداوند متعال می‌فرماید:
«الیوم اکملت لکم دینکم و اتممت علیکم نعمتی و رضیت لکم الإسلام دینا»
(المائدة: ۳)

امروز دین شما را برایتان کامل نمودم و نعمت خود را بر شما تکمیل کردم
و اسلام را به عنوان آئین خداپسند برای شما برگزیدم.
اکنون این سوال مطرح خواهد شد که با توجه به تحول اوضاع و تغییر
گوناگون در بستر حیات انسانی، چگونه می‌توان مشکلات هر زمان را حل
کرد و پاسخگوی نیازهای جدید شد.

پاسخ این پرسش روشن است و آن اینکه خداوند متعال در این دین چنان
صلاحیتی گذاشته و هر زمان چنان مردانی را برمی‌گزیند که می‌توانند در هر
زمان در پرتو تعالیم جامع دین از عهده حل مشکلات به نحو احسن برآیند؛ به
راستی که این دین برنامه کامل زندگی و راهنمای حیات بشر می‌باشد.
تاریخ گواه است هرگاه امت اسلامی دچار مشکلات شده رادمردان سرزنده‌ای
بپاخاسته، راه برون رفت از مشکلات را هموار نموده و امت را راهنمایی
کرده و به شاهراه سعادت سوق داده‌اند.

اندیشمند بزرگ اسلامی علامه سید ابوالحسن ندوی رحمه‌الله می‌نویسد:
«وقتی اسلام از شبه جزیره عربستان به مصر، شام، عراق، ایران و نقاط
دیگر رسید، مسلمانان با نظام‌های نوین تمدنی و اقتصادی و سیاسی
روبرو گشتند.

مشکلی که در این برهه بروز کرد این بود که چگونه احکام اسلامی را اجرا
نمایند، نیازهای آن روز و پیچیدگی مشکلات می‌طلبید صاحب نظرانی
تیزهوش، و باریک بین بپا خاسته با ابتکار و تلاش راهکارهای نوینی ارائه
داده و بن بست‌ها را برطرف سازند، اینجا بود که فضل الهی و عنایات
خداوند به شکل ظهور ائمه کرام متبلور گردید.

ائمه اربعه و یاران و شاگردان شان قیام کردند، و با تلاش‌های پی‌گیر و
فداکارهای بی‌نظیر خویش به کمک امت شتافته و بر تارک تاریخ درخشیدند.»
ایشان به نقل از شمس الانمه کردری می‌نویسند:

امام ابوحنیفه رحمه الله ششصد هزار مسئله مدون کرد، مجموعه فتاوی امام مالک رحمه الله در کتاب «المدونه» بالغ بر سی و شش هزار مسئله می باشد. کتاب «الأم» امام شافعی مشتمل بر هفت جلد است، امام ابوبکر خلال مسائل مستنبطه امام احمد را در ۴۰ جلد جمع آوری نموده است.

چنانچه ائمه دین و بزرگ مردان فقه و دانش دینی به جای تلاش و کوشش، مسیر عافیت طلبی و سستی را اختیار می کردند، بدیهی است که جهان اسلام آن روز قهرا به دامن قوانین ایرانی و رومی پناه می برد و اجرای احکام اسلامی در آن شرایط بسی دشوار می شد.

به راستی که شرایط جامعه امروزی و مشکلات نوین سیاسی اقتصادی، حقوقی و جرایم اقتضا می کند که نوابغ امت و عالمان صاحب نظر و تلاش گر با تأسی از رجال گذشته به یاری امت بشنابند. الحمدلله در این زمینه تلاش های بسیار تحسین برانگیزی در سالهای اخیر صورت گرفته و آثار مفید و جالبی عرصه گشته است منجمله این رجال برجسته یکی استاد گرامی مان نابغه عصر، و فقیه اندیشمند شیخ الاسلام علامه مفتی محمد تقی عثمانی است و کتاب حاضر مجموعه ای از مقالات و پژوهش های ایشان که در کنفرانس علمی و مجامع بین المللی ایراد شده و مورد توجه و استفاده اهل علم قرار گرفته و راهگشا ثابت شده است، با توجه به افادیت و اهمیت این مجموعه نیاز مبرم به ترجمه فارسی آن احساس می شد.

که الحمدلله بنابه پیشنهاد دارالافتاء، عزیز گرامی مولوی محمد رضا رخشانی به ترجمه این مجموعه مبادرت ورزیده و به نحو احسن آن را انجام داده اند.

انتظار می رود اهل علم و فعالان عرصه اقتصاد اسلامی از این تحقیقات استفاده نموده و در خصوص اجرای عملی بعضی از راهکارهای سازنده و مفید، موفق شده و تحول نوینی در جامعه ایجاد نمایند.

لعل الله یحدث بعد ذلک امرا

محمد قاسم بنی کمال

خادم دارالافتاء دارالعلوم زاهدان

۱۴۳۱/۱/۲۵

۱۳۸۸/۱۰/۲۱

ای که پس از لا همه الا تویی لم یلد و واحد یکتا تویی

حمد بی غایت و ستایش بی نهایت آفریدگاری که یگانگی صفت اوست و جلال و کبریا و عظمت و علا و مجد و بها خاصیت او، خدایی که ما را در زمره انسانها و متصف به صفت احسن الخالقین قرارداد و درود بی پایان و تحیت فراوان از جهان آفرین با فراوان ستایش و آفرین بر مقتدای زمره حقیقت نثار پیشگاه پیام آور الهی محمد مصطفی صلی الله علیه و سلم و درود نامحدود نثار اصحاب مکرم و اهل بیت مطهر که ازهار اشجار سیادت بودند و ریاحین بستان سعادت.

به عقیده ما مسلمانان قرآن کریم آخرین پیام آسمانی و رسالت حضرت رسول اکرم صلی الله علیه و سلم حلقه پایانی سلسله نبوت و دین مقدس اسلام کاملترین منشور حیات بشری است که تمام ابعاد زندگی اعم از جنبه های اعتقادی، اجتماعی و اقتصادی را در بر می گیرد و به همه نیازهای مادی و معنوی پاسخ کافی و شافی می دهد و با هر شرایط زمانی و مکانی قابل انطباق است، اسلام ادعا دارد که نه تنها می تواند همگام با زمان حرکت نماید، بلکه فراتر از آن قادر است جهان را به شاهراه سعادت و ترقی راهنمایی و رهبری کند.

راز مهم این ماندگاری را می توان در این چشم انداز روشن جستجو کرد که نظامهای ساخت بشر بر چنان اسباب، عوامل و ضوابطی مبتنی اند که همواره در معرض تغییر و دگرگونی بوده و با مرور زمان فرسوده شده و کارایی خود را از دست می دهند، برعکس قوانین شریعت اسلامی که هماهنگ با فطرت انسانند، بنابراین همان گونه که فطرت راستین ثابت و لایتغیر است این قوانین و مقررات نیز ابدی و جاودانه هستند و گذشت زمان و تغییر اوضاع و شرایط نمی تواند از جذابیت شان بکاهد و آنها را کهنه و ناکارآمد سازد؛ البته این بدان معنا نیست که تحولات گسترده جهانی و تکامل و پیشرفت سرسام آور جوامع به ویژه پس از انقلاب صنعتی و اختراعات گوناگون نادیده انگاشته شود، طبیعی است که بر اثر تغییر و تحول روزافزون، مسائل نوینی پدید می آیند که برای حل آنها در پرتو تعلیمات حیات بخش اسلام باید تلاش کرد.

گنجینه گرانبهای «فقه اسلامی» که شریعت اسلامی از آن برخوردار است، و

حاوی مجموعه‌ای از آموزه‌ها و قوانین بسیار دقیق و هماهنگ با مصالح و فطرت بشری می‌باشد که هیچ کدام از قوانین کنونی توان مقابله با آن را ندارد و این فقه پویا همواره در طی قرون متمادی پاسخگوی مسائل مستحدثه در جامعه بوده است و در حال حاضر نیز دلیلی وجود ندارد که نتواند از ایفای نقش برجسته خود بازماند.

امروزه شاید کمتر مسأله‌ای پیدا شود که فقهای متبحر با درک عمیق و نگاه تیزبین خویش نتوانند در ذخیره فقه اسلامی برای آن نمونه‌ای بیابند. البته در مسائل مستحدثه می‌بایستی که از افراط و تفریط خودداری نمود و مسیر اعتدال را پیمود؛ هیچ توجیهی وجود ندارد که هر پدیده جدیدی ناروا قرار داده شود از آن بدتر باز این است که برای امور نامشروع راه جوازی در شریعت جستجو گردد.

پس باید در چارچوب ضوابط فقهی مسائل را مورد تحقیق و بررسی قرار داد و در صورتی که مجوزی برای آن یافت می‌شد نباید از آن دریغ ورزید. چنانکه حضرت عایشه - رضی الله عنها - شیوه نبوی را چنین بازگو می‌نماید:

«ما خیر بین امرین إلّا إختار أبسرها، ما لم یکن إثماً» (شمائل ترمذی) هر گاه حضرت نبی اکرم صلی الله علیه وسلم در میان دو امر حق انتخاب می‌یافتند ایشان راه آسان را بر می‌گزیدند به شرطی که به گناه و معصیت نمی‌انجامید. ناگفته نماند که حل مسایل جدید فقهی کار بسیار دقیق و از مسئولیتهای علمای ربانی است آنانی که گستره علمی‌شان توأم با ژرف نگری است و در جستجوی ثواب، ایمان و احتساب‌اند و از مسئولیت خطیرشان در قبال پروردگار متعال، احکام شرعی، قضایا اجتهادی، حوائث جدید و تغییرات سلبی و ایجابی که اتفاق می‌افتد و با احکام شرعی پیوند ناگسستنی دارد، آگاهی کامل دارند، وجود این رادمردان را می‌توان یکی از رمزهای بالندگی امت اسلامی دانست. خداوند این رجال را دربره‌های مختلف به وجود می‌آورد تا تشریح، توضیح و تبلیغ اسلام و پیامهای الهی را به عهده بگیرند و مسائل و مشکلات مختلف و پیچیده را بر مبنای اهداف والای شریعت حل نمایند.

بنابراین فقه اسلامی دریای بی کرانی است که فقهای وارسته هر زمان که بکوشند و به ژرفای آن راه یابند، به قدر توان گهرهای ناب و فراوانی به دست می‌آورند و کتاب حاضر گوشه‌ای از آن وسعت و غنا را می‌نمایاند. این اثر نوشته محقق فرزانه، فقیه چیره دست علامه مفتی محمد تقی عثمانی

«مدظله» است، شخصیت برجسته‌ای که به حق می‌توان او را یکی از مفاخر علمی و از چهره‌های سرشناس فقهی معاصر و از صاحب نظران در مباحث اقتصادی برشمرد.

کتاب حاضر ترجمه «بحوث فی قضایا فقهیه معاصره» است که شامل چهارده مقاله پیرامون مسائل مستحدثه ذیل می‌باشد:

- ۱ - معالات اقساطی
 - ۲ - احکام بیع تعاطی و استجرار
 - ۳ - خرید و فروش حقوق مجرده
 - ۴ - قرار دادهای سلف در پرتوی احکام شریعت اسلامی
 - ۵ - احکام اسکناس و تغییر ارزش پول و تعیین آن بر حسب شاخص قیمتها
 - ۶ - پاسخ پرسشهای بانک توسعه اسلامی جدّه
 - ۷ - اوراق مضاربه
 - ۸ - شیوه‌های مشروع سرمایه گذاری در بخش مسکن
 - ۹ - کاشت عضو مقطوع بر اثر اجرای حد یا قصاص
 - ۱۰ - مقررات و احکام حوادث رانندگی
 - ۱۱ - پاسخ پرسشهای مرکز اندیشه اسلامی واشنگتن
 - ۱۲ - احکام شرعی سپرده‌های بانکی
 - ۱۳ - احکام کشتار حیوانات و گوشتهای وارداتی از کشورهای غیر اسلامی
 - ۱۴ - احکام جوایز
- این مباحث را مؤلف ارجمند در مجامع معتبر فقهی جهان اسلام ارائه نموده‌اند و با توجه به اهمیت موضوعات و نیاز جامعه، به زبان فارسی ترجمه شده‌اند تا فارسی زبانان به راحتی بتوانند از آنها استفاده کنند.
- مترجم امیدوار است که ترجمه این اثر بتواند گامی در جهت آشنایی افزونتر دانش پژوهان و محققان با مسائل نوین باشد ولی در عین حال تلاش خود را پیراسته از اشکال نمی‌پندارد و با آغوش باز از هرگونه نقد خیرخواهانه و هر راهنمایی دلسوزانه استقبال می‌نماید.

و ما توفیقی الا بالله علیه توکلت و الیه اُنیب

محمد رضا رخشانی

دارالعلوم زاهدان

۱۴۲۸/۴/۲۸ ه ق - ۱۳۸۷/۲/۱۶ ه ش

پیشگفتار مؤلف

الحمد لله رب العالمين و الصلاه و السلام على رسوله الكريم و على آله و صحبه أجمعين و على كل من تبعهم باحسان إلى يوم الدين.

در عصر حاضر مسائل جدیدی پدید آمده که در ادوار گذشته بی سابقه و غیرقابل تصور بودند، از همین رو در متون اولیه و منابع کهن فقه اسلامی از آن سخنی به میان نیامده است ولی از آن جایی که شریعت جاودانه و استوار از وحی الهی سرچشمه می‌گیرد و در قالب قرآن و سنت نبوی تبلور یافته است در آن هیچ گاه حقایق جهان هستی و پیشرفت‌ها و تکامل جامعه بشری نادیده انگاشته نشده است.

از این رو شریعت مقدس اسلام که منشور زندگی امت اسلامی را تشکیل می‌دهد براساس چنان اصول و مقرراتی تدوین یافته است که در تمام ادوار حیات بشری همواره طراوت و تازگی خود را حفظ نموده و در طول تاریخ، فقه‌های مذاهب اسلامی در پرتو این اصول و ضوابط به استنباط و استخراج، احکام حوادث جدید پرداخته‌اند. جرعه نوشان چشمه زلال و گوارای فقه اسلامی آنانی که عداوت و تعصب کورکورانه را کنار زده‌اند نیک می‌دانند که فقه اسلامی با برخورداری از منابع سرشار و متنوع و اصول پایدار و متقن و کار آمد بر سایر قوانین بشری برتری دارد.

بنده به عنوان یک محقق کوچک در حوزه فقه اسلامی بیش از سی سال است که پیرامون مسائل فقهی معاصر به زبان عربی، اردو و انگلیسی قلم فرسایی نموده‌ام که حاصل آن مجموعه‌ای، مقالاتی در زمینه مباحث فقهی معاصر به این سه زبان بود اما به دلیل پراکندگی این مباحث در تعدادی از مجلات، روزنامه‌ها و کتاب‌ها دستیابی آن‌ها برای طلاب علوم اسلامی دشوار به نظر می‌رسید.

برخی از دوستان پیشنهاد نمودند که این مباحث در مجموعه‌ای گردآوری و سپس به صورت کتابی منتشر شود تا به راحتی در دسترس عموم علاقمندان قرار گیرد.

سرانجام تصمیم گرفتم این مقالات را که در حقیقت به سه زبان تهیه شده بود به صورت سه اثر مستقل چاپ و منتشر نمایم.

به یمن توفیقات الهی این مجموعه را که حاوی مباحث فقهی به زبان عربی می‌باشد آغاز کردم، بیشتر این سلسله مباحث در همایش‌ها و سمینارهای فقهی جهان اسلام که در کشورهای مختلف اسلامی برگزار شده ارائه گردیده

است. این مجموعه نخستین بار از انتشارات «مکتبه دارالعلوم کراچی» در سال ۱۴۱۵ هـ ق انتشار یافت ولی دیری نپایید که نسخه‌های آن نایاب شدند و هنگام چاپ نوبت دوم که آن را «دارالقلم» به عهده گرفت فرصتی دست داد تا به تجدید نظر مباحث پیردازم و اشتباهات چاپی را که در چاپ اول رخ داده بود تصحیح کنم، همچنین در پاره‌ای از موارد با تعدیل عبارات، اشکالات وارده در برخی مقالات را برطرف نموده و مطالب مفید جدیدی بدان افزودم و دو بحث جدید؛ احکام سپرده‌های بانکی و احکام کشتار و گوشت‌های وارداتی را نیز در پایان ضمیمه کردم.^۴

ناگفته نماند که بیشتر مسائل مطرح شده در این مقالات، مباحث نوینی‌اند که کنکاش ژرف و استنباط عمیق می‌طلبند و مجال اختلاف دیدگاه‌ها و نظریات فقها در آن وجود دارد. من در راستای تحقیق و بررسی اصول شرعی و نصوص فقهی از هیچ تلاش و کوششی فرو گذار نشده‌ام ولی از لغزش فقط انبیاء الهی پاک و مبرا هستم، پس اگر تحقیقات بنده درست باشد آن را توفیق الهی می‌دانم و چنانچه اشتباهی در آن رخ دهد آن را قصور خویش و القای شیطانی می‌پندارم. پیشاپیش از کلیه خوانندگان عزیزی که مرا از اشتباه و خطایم آگاه سازند، سپاسگزارم.

در پایان از خداوند متعال عاجزانه استدعا دارم که این مباحث را در جهت رضای خویش قرار داده و آن را توشه راه آخرت مؤلف بگرداند و دانش پژوهان را از آن بهره‌مند سازد. به راستی که او بر هر چیزی توانا و سزاوار اجابت است و ستایش در همه حال فقط سزاوار اوست.

محمد تقی عثمانی
دارالعلوم کراچی پاکستان
۷ ربیع الاول ۱۴۱۸ هـ ق

^۴ - در ترجمه فارسی احکام جوایز نیز به این مجموعه افزوده شده است. مترجم